

FÖRORD

Utvecklingsplaneringen är upprättad av länsstyrelsens rennäringsenhet i direkt samverkan med Frostvikens mellersta sameby. Planeringen består av två delar, första delen innehåller redovisning av markanvändningen och samebyns resurser och den andra delen innehåller samebyns planering av den framtida inriktningen om omfattningen av byns verksamhet samt vissa åtgärdsförslag.

Utvecklingsplaneringen är antagen av samebyn och avser att vara byns egen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län
Rennäringsenheten

Britt-Mari Nordstrand

LANTBRUKSNÄMNDEN I JÄMTLANDS LÄN
Rennäringsenheten

Utvecklingsplaneringen har utarbetats, av lantbruksnämndens
rennäringsenhet och Frostvikens mellersta sameby.

Frostvikens mellersta sameby beslutar att anta Utvecklings-
planeringen som sin egen.

För Frostvikens mellersta sameby

UTVECKLINGSPLANERING

MARKANVÄNDNINGSPRESENTATION OCH DRIFTPLANERING

för

FROSTVIKENS MELLERSTA SAMEBY

INNEHÅLLSFÖRTECKNING		Sid
1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och målsättning	2
1.3	Metodfrågor	3
2	ALLMÄNT OM RENSKÖTSEL	
2.1	Renskötselrätt	4
2.2	Sameby - ändamål och medlemmar	4
2.3	Markanvändning	4
2.4	Rennäringen i Jämtlands och Kopparbergs län	5
3	FROSTVIKENS MELLERSTA SAMEBY	
3.1	Frostvikens mellersta sameby	6
3.2	Samebyns gränser och nyttjande av betesområden, årstidsland, flyttleder, uppsamlings- och övernattningsområden, lavområden, svåra passager, snölegor	7
3.3	Medlemmar, företag och bosättning	15
3.4	Kombinationssysselsättning	16
3.5	Renhjorden	17
3.6	Driftsanläggningar	18
3.7	Konkurrerande markanvändningsintressen	20
3.8	Konsekvenser av Tjernobyl-olyckan	21
4	HANDLINGSPROGRAM OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR FROSTVIKENS MELLERSTA SAMEBY	
4.1	Utveckling och nyttjande av betesområden i framtiden	23
4.2	Utveckling av företagen inom byn	24
4.3	Jakt- och fiskefrågor	24
4.4	Utveckling av renhjorden	25
4.5	Planerade driftsanläggningar	25
4.6	Utökad samråd med andra markanvändningsintressenter	26
4.7		
	KARTBILAGA Markanvändningsredovisning för Frostvikens mellersta sameby	

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Renskötselområdet i Sverige omfattar cirka 150.000 kvadratkilometer, vilket motsvarar ungefär 1/3 av landets yta. Dokumentation av rennäringens markanvändning är dock bristfällig i de flesta samebyarna. För stora områden föreligger endast planverkets sammanställning efter samebyarnas redovisning av markanvändningen från den fysiska riksplaneringen 1975.

Med tillkomsten av plan- och bygglagen (PBL) samt naturresurslagen (NRL), som trädde ikraft den 1 juli 1987, ställs direkta krav på dokumentation av olika markanvändningsintressen, så även för rennäringen. Behov av att rennäringen redovisar sina markintressen finns även från samerna själva och konkurrerande markintressenter som t ex skogsbruket och turismen.

Riksdagen har i olika sammanhang uttalat att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras och därmed den intimt sammankopplade renskötseln. Därför måste förutsättningarna för rennäringen säkras både vad gäller åretrunt- och sedvanerättsmarkerna som har avgörande betydelse för möjligheterna till näringens bedrivande.

Fr o m 1 juli 1990 skall varje kommun här i landet ha en antagen kommunomfattande **översiktsplan**. Planen skall redovisa olika markintressen och ange långsiktiga strategiska planer vad gäller markanvändningen och byggandet i kommunen. I NRL finns allmänna hushållningsregler om hur naturresurserna skall användas.

Hushållningsreglerna är uppdelade i två nivåer, för områden som **SÅ LÅNGT SOM MÖJLIGT SKALL SKYDDAS** samt för områden som **SKALL SKYDDAS - RIKSINTRESSEN**. Rennäringen omfattas av hushållningsreglerna på båda nivåerna. Betydelsen att rennäringen utgör ett riksintresse innebär att staten kan ingripa mot åtgärder som påtagligt skulle skada rennäringens intressen. Om flera oförenliga riksintressen föreligger för ett område skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Hushållning har här betydelsen att marken ska nyttjas, bevaras eller förändras så att den används till vad den är mest lämpad för.

Vad som utgör riksintresse vad gäller rennärningen skall bedömas utifrån samebyarnas **hela årscykel** och byarnas **s k rationella renantal**. De olika delområdena som årstidsland, flyttningsleder, övernattningsställen, kalvningsland, svåra passager och viktiga lavområden ska beaktas utifrån deras **funktionella samband** i renskötelsen. Renskötelsen är en flexibel näring och viktigt att påpeka är att områdenas betydelse och läge **normalt varierar över tiden** beroende på väderlek, skogsbruksåtgärder, betestillgång och andra förhållanden. Därför är det angeläget att markanvändningsredovisningen kontinuerligt revideras för att vara ett aktuellt underlagsmaterial t ex vid konfliktsituationer och konsekvensstudier samt i kommunernas översiktsplaner.

I samebyarnas **UTVECKLINGSPLANERING** ingår redovisning av rennärningens markanvändning. Utvecklingsplaneringen avser att översiktligt kartlägga varje samebys egna resurser vad gäller betesmark, anläggningar, renhjord, företag och medlemmar samt vara ett handlingsprogram för den framtida utvecklingen av verksamheten.

I budgetproposition 1987/88 framställes vikten av redovisning av rennärningens markanspråk. "En angelägen fråga för samebyarnas framtid är utvecklings- och markanvändningsplanering. För att täcka statens del av kostnaderna för denna planering bör anslaget tillföras ytterligare 5 milj kronor under en 5-års period. För nästa budgetår bör sålunda ytterligare 1 milj kronor anvisas". Anslaget ska användas till personal- och materialkostnader för planläggningen av rennärningen i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

1.2 Syfte och målsättning

Syftet med utvecklingsplaneringen är att den ska redovisa rennärningens markanvändning, utgöra underlag för samebyarnas egen driftplanering, utgöra förhandlingsunderlag vid överläggningar med konkurrerande markintressenter samt ligga som underlag vid kommunal och annan planering.

Varje samebys resurser ska kartläggas och ligga till grund för planeringen av den framtida omfattningen och inriktningen av byns verksamhet. Planeringen bör på sikt leda till en effektivisering av rennärningen och arbetet inom byarna.

Utvecklingsplaneringen redovisas på karta med tillhörande textbeskrivning. Kartan ska beskriva rennäringens intresseområden och dess funktionssamband. Textbeskrivningen ska innehålla redogörelse av samebyns renskötsel och bisysselsättningar, ev olägenheter och förslag till åtgärder. Planen avser att vara byns egen redovisning och skall godkännas och antas av samebyn själv.

Målsättningen med utvecklingsplaneringen är att den ska leda till en **översiktlig kartläggning** av samebyns resurser. Den ska underlätta fortsatt planläggning och utveckling av samebyarna och utgöra underlag vid förhandlingssituationer och kommunala översiktsplaner.

Markanvändningsredovisningen beskriver **nuläget i ett genomsnittsförlopp där avvikelser får anses som normalt förekommande**. Redovisningen avser att vara rullande och kontinuerligt revideras efter faktiska renskötsel förhållanden.

1.3 Metodfrågor

Arbetet kring utvecklingsplaneringen har letts av länsstyrelsens rennäringseenhet i direkt samverkan med samebyn. Planen består av två delar, den första delen innehåller en redovisning av rennäringens resurser och markutnyttjande och den andra delen innehåller planering av den framtida inriktningen och omfattningen av byns verksamhet samt åtgärdsförslag.

Inledningsvis redovisar samebyn översiktligt sin nuvarande markanvändning utifrån befintligt kartmaterial från den fysiska riksplaneringen 1975.

Utifrån kartmaterialet har samebyn sedan redogjort för befintliga förhållanden, redovisat basfakta och olägenheter samt diskuterat framtida planer och förbättringar.

Avvikelser från markanvändningsredovisningen får **anses som normala**. Redovisningen avser att beskriva ett **genomsnittligt förlopp för samebyn**, vilket i verkligheten **varierar år från år** på grund av ändrade betes- och/eller klimatiska förhållanden samt olika störningar i rendriften.

2 ALLMÄNT OM RENSKÖTSEL

2.1 Renskötselrätt

Rennäringslagen (SFS 1971:437) reglerar renskötselrätten. Renskötselrätten är förbehållen samerna. Enligt rennäringslagen har den som är av samisk härkomst eller på annat sätt förvärvat renskötselrätt "Rätt att enligt denna lag begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar."

Enligt lagen får renskötsel i Jämtlands län bedrivas hela året på renbetesfjällen och inom de områden i Jämtlands-Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete - året-runtmarkerna. Under tiden den 1 oktober till den 30 april får renskötsel bedrivas inom sedvanerättsmarkerna - trakter utanför renbetesfjällen - där renskötsel av ålder bedrivits vissa tider av året.

Renbetesfjällen omfattar i huvudsak av staten ägda fastigheter. Samerna har enligt rennäringslagen vidsträckta rättigheter och skydd för att kunna bedriva sin näring inom renbetesfjällen och i viss mån även inom sedvanemarkerna.

2.2 Samebyn - ändamål och medlemmar

Renbetesfjällen är uppdelad mellan samebyarna i Jämtlands län enligt länsstyrelsens beslut 1973-09-19. Begreppet sameby innefattar såväl ett geografiskt begränsat område som en juridisk person som företräder de renskötande medlemmarna inom området. Medlem i sameby är renskötselberättigad som stadigvarande deltar eller har deltagit i renskötseln inom byns betesområde samt dennes make eller barn.

Samebyn eller i vissa fall även länsstyrelsen kan anta medlem som avser att bedriva renskötsel inom samebyn.

2.3 Markanvändning

Renskötselns markanvändning varierar med årstiderna beroende på bl a temperatur, nederbörd och vindförhållanden och måste anpassas efter faktiska förhållanden. Näringen är arealkrävande eftersom den bedrivs extensivt. Enhetliga betesområden har med åren splittrats sönder genom samhällsutvecklingen och kan idag inte användas för effektiv rennäring, vilket ställer näringen inför ständiga omställningsproblem.

Markanvändningen varierar även mellan åren på grund av olika betesförhållanden beroende på t ex snödjup, skare och isförekomst. Förutsättningarna för rennäringen förändras även från år till år vid t ex tillkomst av kalhyggen, nya vägar och andra störningar från konkurrerande markintressenter. Förändringar av markanvändningen medför oftast att renskötelsen försvåras och blir mer arbetskrävande. Speciellt försvåras eller hindras näringens bedrivande då extremt känsliga områden som vårbete och kalvningsland utsätts för störningar.

Rennäringen, som tidigare har nyttjat enhetliga betesområden, har successivt med åren blivit allt mer trängda från olika håll av konkurrerande markintressenter som turism och friluftsliv, vattenkraftsutbyggnad, täktverksamhet och skogsavverkningar vilket har försvårat näringens bedrivande avsevärt.

2.4 Rennäringen i Jämtlands län

I Sverige finns idag ungefär 300.000 renar varav cirka 50.000 i Jämtlands län. Renarna fördelar sig på 52 samebyar varav 11 stycken ligger i Jämtlands län.

Samebyarna i Jämtlands län är fördelade på cirka 80 renskötselselföretag. Renskötseln omfattar cirka 124 årsverken.

3. FROSTVIKENS MELLERSTA SAMEBY

3.1 Frostvikens mellersta sameby

Frostvikens mellersta sameby är belägen cirka 10 mil nordväst om Strömsund i Strömsunds kommun i Jämtlands län.

(Karta: *Jämtlands och Västernorrlands län med Frostvikens mellersta sameby och reservbetesområden*)

3.2 Samebyns gränser och utnyttjande av betesområden (se även kartbilaga)

Gränsen för samebyns åretruntmarker är fastställd enligt lant-bruksstyrelsens beslut 1976-03-05. För sedvanerättsmarkerna finns inga fastställda gränser.

Frostvikens mellersta samebys gräns går i väster cirka 4 km öster om Stora Blåsjön.

I norr fortsätter gränsen från Lejaren vidare genom Värjaren, Daimasjön, Saxån och ut i Stor Dabbsjön.

I öster går gränsen söderut från Saxåns utlopp i Stor Dabbsjön till Gilmetjengietje och därefter nordöst ut mot och utmed Dabbsjön till sjön Stor-Rajan. Vidare fortsätter gränsen mot sydväst och över Stor-Valvtjärnen, Valvkullen, Svarttjärn-knularna Rönhen och Stotjärnen.

Därefter går gränsen mot nordväst via Tjeliken, Jalketsåjje, Stuore Grute (Mellanskogsfjället) över Nuorte - Sinjaptja och gränsen i väster.

Kalvningsland omfattar i stort sett hela samebyn och området sydväst om byn mot Blåsjön, Stor Väktaren och Jougdaberg. Kalvningen sker från slutet av april och maj månad.

Området är på grund av det gynsamma renbetet med tillgång till mossa, kråkris, fjolårsgräs, rötter, klöver och örter, främst utefter vattendragen, mycket viktig under speciellt våren och den känsliga kalvningstiden.

På våren förekommer renarna i allmänhet på fjälltopparna och på barfläckarna där det finns tillgängligt bete.

Extrema vårar håller sig renarna under kalvningstiden i trakterna av Sjoutfjället, Svansele, Stensjön och Fånsjön. Här är förekomsten av **hänglav ytterst viktig**. Men även tillgången på vårväxter, gräs och rötter som finns på kalhyggena.

Sommarland utgörs i princip av samma område som kalvningsland. Dock förekommer renarna på grund av gynnsamma betesförhållanden på kalhyggena och vid sydliga vintrar - renen vandrar mot vinden - i Svansele, Stensjö och Bäverdalenområdet under sommarhalvåret. Betet består i huvudsak av gräs, toppskott, gröna växter m m under sommaren.

Renarna förekommer i allmänhet på fjället vid **varmt** väder samt i skogslandet vid svalt väder och på kvällarna.

Inför **kalvmärkningen**, som i allmänhet sker i mitten på juli, drivs renarna till anläggningen i Sielken. Därefter sprider sig djuren inom samebyn.

Inför **sarvslakten**, som i allmänhet sker i september, drivs renarna till slakthanläggningen i Härbergsdalen. Därefter sprider sig djuren åter inom samebyn. Renens föda på hösten utgörs i huvudsak av gräs, örter, svamp samt renlav.

Under **brunsten**, som i allmänhet inträffar mellan den 15 september och den 15 oktober, rör sig renarna fritt inom samebyns åretruntmarker.

Tills i mitten på oktober, eller när snön kommer, strävar samebyn efter att hålla renarna inom samebyns åretruntmarker. Beroende på snö- och isförhållandena söker sig renarna ner mot skogslandet för att söka föda. Inför flyttningen till vinterbeteslandet samlas renarna in inom några speciellt viktiga betesområden - uppsamlingsområden.

I allmänhet sker uppsamling av renarna, som inför flyttningen finns kvar inom samebyn, i Rör- och Hökvattnetområdet. De renar som har dragit sig ner mot skogslandet samlas in i **Bergvattnetområdet** samt **Stensjöområdet**. Flera andra områden mot Lillviksnäset används även som uppsamlingsområden, vilka dock inte är markerade på kartan.

Efter uppsamlingen av renhjorden lastas djuren på bilar i Härbergsdalen, Harrsjön, Fånån m fl ställen och transporteras därefter till vinterbetesmarkerna. Möjligheterna att flytta renarna konventionellt till vinterlanden på hösten förhindras idag av gjorda vatten- och sjöregleringar, skogsbrukets härjningar samt trafiken utmed vägarna. På våren kan dock renarna flyttas konventionellt utefter flyttningslederna tillbaka från vinterbetet. Detta kan genomföras tack vare hjälp av polisinsatser vid besvärliga passager t ex där landsvägar korsar flyttleder. Renarna flyttas i samlade hjordar. Under vinterbetet hålls renarna i tre betesgrupper.

Särskilt viktiga vinterbetesområden som nyttjas idag är belägna öster och sydost om Rossön, sydost om Strömsund samt sydväst om Stugun (se kartbilaga).

Vinterbetesområdet öster och sydöst om Rossön utnyttjas även till viss del av Frostvikens norra sameby. Detta medför bl a problem med sammanblandning av renarna från de två byarna. Dessutom ökar betestrycket i området vilket medför att renarna drar sig söderut för att söka föda. Detta förhållande gör att kollisionerna mellan renar - trafiken på lands- och järnvägen har ökat de senaste åren, trots intensiv kantbevakning.

Huvudsaklig föda för renarna vintertid är den häng- och marklav som finns i vinterbetesområdena.

I april **samlas** renarna ihop inom ett **övernattningsområde mellan Rossön och Backe** samt ett område nordost om Strömsund. Områdena utgör **särskilt bra betesområden**, där renarna naturligt stannar upp, **trivselland**. Renarna som uppehållit sig inom betesområdet sydväst om Stugun fraktas med bil tillbaka till åretruntmarkerna.

Efter uppsamling och övernattningspåkörning påbörjas återflytten till åretruntmarkerna utmed flyttlederna. Övernattningar sker på lämpliga och naturliga betesplatser - övernattningsställen - där renarna kan hållas samman. Flyttning till åretruntmarkerna tar normalt en till två veckor.

Vinterbetesland som utnyttjas för närvarande av Frostvikens mellersta sameby. Områdena ligger öster och sydöst om Rossön, sydöst om Strömsund samt söder om Indalsälven mellan Lillsjöhögen och Håvdsjö.

Frostvikens mellersta sameby nyttjade vintrarna 1987-88 områden i **Älvdalen** som vinterbetesmarker på grund av de höga bequarellhalterna i Frostvikenområdet. Flyttning till Älvdalen förväntas dock inte ske fortsättningsvis.

Frostvikens mellersta sameby hävdar sedvanerätt på markerna från Ankarvattnet i norr till Sundsvall i söder.

De aktuella vinterbetesmarkerna i Bodumtrakten behöver idag ställas på tillväxt. Konkurrensen om vinterbetet i området är hård och tillgången på föda är knapp.

Flyttleder

Flyttlederna **nyttjas** speciellt **på våren** då isförhållandena på sjöar och vattendrag så tillåter.

Flyttlederna utgör **viktiga** förbindelselänkar i och mellan årstidslanden, särskilt i sådana avsnitt där alternativa framkomstvägar saknas på grund av terränghinder.

Viktiga flyttleder från Frostvikens mellersta sameby till vinterbetesmarkerna utgår från;

- Blomhöjden, via Fånsjön enligt ovan, alternativt Bastunäsfjäll till Bodum och Backe via Inviken - Stor Sjouten - Sjoutälven - Stensjön vid Bäckmyrbäcken och Fånån - Flåsjöns norra strand - Tåsjönäset - Stornäset - Vallsjön - Gessjön - Bodumsjön till Bodum.
- Blomhöjden och vidare mot Rörvattnet - Stensjön via Bäckmyrbäcken och Fånån - Flåsjön - Gåxsjön - Trångsjön
- Onsjön - Äxingen till Ramsele.

Viktiga flyttleder, forts;

- Blomhöjden via Högbynäs till Ramsele med flyttväg över Trångvattnet - Järilvattnet - Malmsjön - Onsjön - Äxingen - Nässjön resp Lafssjön mot Ramsele.
- Blomhöjden till Ramsele med flyttväg via Rörvattnet Yttre Långvattnet - Klumpvattnet - Gärdvattnet och Gärd-sjön - Ströms Vattudal norr om Strämsund - Malmsjön och vidare till Ramsele enligt ovan.

Normalt sett nyttjas även andra alternativa flyttvägar beroende på bl a de snöförhållanden som råder.

Inom **åretruntmarkerna** finns även flyttleder som nyttjas vid drivning av renarna inför slakt, skiljning, kalvmärkning m m. Dessa leder är dock inte markerade på kartan.

Uppsamlings- och övernattninasområden

Till **uppsamlingsområdena** drivs eller befinner sig renarna normalt inför flyttningen till och från vinterbetesmarkerna. Uppsamlingsområdena utgör ofta viktiga **trivselland** för renarna och har eller har haft bra **betesförutsättningar**. Renhjorden stannar naturligt upp i dessa områden för att beta vilket underlättar samlingen inför skiljning, vinterslakt och vidare flyttning.

Särskilt viktiga uppsamlingsområden utgör.-

- **Hök- och Rörvattnetområdet.** Området utgör ett **idealiskt samlingsområde** i de fall renarna finns kvar i fjällområdet. Området består till viss del av viktig **mark- och hänslav** som utgör förutsättning för att **renarna stannar upp** på sin vandring sedan betesförutsättningarna i fjällen försvårats på grund av snö- och isförhållandena.
- **Stensjö- Fånsjö- och Harrsjöområdet.** Området är ytterst viktigt som **uppsamlingsområde** i de fall fjällområdets betesförutsättningar har låsts på grund av snö och isförhållanden.

Stensjöområdet utgörs av tallskog med **viktig mark- och hänslav** och området utgör **trivselland** för renarna. När renarna har påbörjat sin vandring för att söka vinterföda har det aktuella området mycket bra förutsättningar för uppsamling inför vinterflytten. Har renarna påbörjat vandringen

mot vinterland är Stensjöområdet gynnsamt uppsamlingsområde på grund av betestillgången och belägenhet. Har renarna hunnit vandra längre söderut innan flyttningen försvåras uppsamlingen betydligt. Området **öster om Fånsjön** är hårt avverkat men anses dock fortfarande vara viktigt uppsamlingsområde på grund av belägenhet och att resterande hänglavbestånd är desto viktigare.

Särskilt viktiga uppsamlingsområden, forts;

- ett område norr och nordost om Strömsund
- **Bergvattnetområdet.** Området utnyttjas för samling av renar som påbörjat vandringen österut för att söka föda. Markerna består av gran- och tallbestånd samt bra bete som hejdar renarna och möjliggör samlingar.

Andra områden söderut mot Lillviksnäset används även som **uppsamlingsområden** för renar som fortsatt sin vandring längre söderut. Områdena är inte markerade på kartan men är inte mindre viktiga uppsamlingsområden när de nyttjas. Längre söderut på vinterbetesmarkerna finns ytterligare uppsamlingsområden, nämligen i:

- området söder om Flåsjön och Lövberga. **Området är särskilt viktigt samlingsområde** och utgör **trivselland** för renarna, med bra betesförutsättningar
- **Området norr om Vängelälven.** Området är ett viktigt **samlingsområde** med bra betesförutsättningar.

Övernattningsområden är särskilt viktiga betesområden där renarna naturligt stannar upp utmed flyttlederna för att söka föda och vila sig.

Särskilt viktiga övernattningsområden utgör;

- **Sjoutfjället,** både vid höst och vårflyttning. Fjället är ett särskilt viktigt betesområde med både **mark- och hänglav.**
- **Området söder om Fånsjön,** särskilt vid höst men även vid vårflyttning. Området är ett **särskilt viktigt betesområde** med både **mark- och hänglav.** Särskilt övernattningshagar finns inom området.
- **Lidsjöberget,** både vid höst- och vårflyttning. Berget är ett **särskilt viktigt betesområde med marklav.**
- **Högbynäs,** både vid höst- och vårflyttning. Området är ett **viktigt betesområde.**

Särskilt viktiga övernattningsområden utgör; forts

- **Området mot Dammån**, både vid höst- och vårflyttning. Området är ett viktigt **betesområde**.
- **Kattnäset**, både vid höst- och vårflyttning. Näset är ett **viktigt betesområde**.
- **Stor Haraholmen** i Flåsjön både vid höst- och vårflyttning. Holmen är ett **viktigt betesområde**
- **Tåsjönäset**, både vid höst- och vårflyttning. Näset är ett **viktigt betesområde**.
- **Allåns utlopp** i Ströms Vattudal, både vid höst- och vårflyttning. Området är ett **viktigt betesområde**.
- **Skirsjömyran**, både vid höst- och vårflyttning. Området är ett **viktigt betesområde**.
- **Området sydost Gessjön**, både vid höst- och vårflyttning. Området är ett **viktigt betesområde**.
- ett **område mellan Rossön och Backe**. Området är **särskilt viktigt på våren**, har bra betesförutsättningar och utgör trivselland.
- området kring vattendragen mellan Stor-Bergsjön och Grössjön
- området kring och söder om Mörtsjön och Dragasjön.

Uppsamlings- och övernattningsområdena är särskilt känsliga för störningar och ändringar av förutsättningarna för renskötseln.

Häng- och marklavområden

Häng- och marklavområdena utgör viktiga betesområden och har ofta stor och avgörande betydelse för renarnas överlevnad. Tillgång till lav är speciellt viktig då betestillgången i övrigt är besvärlig på grund av t ex snöförhållandena.

Lavområdena bör enligt rennäringsbevaringen bevaras och i möjligaste mån undantas från avverkningar och markberedning då de utgör en viktig och ibland avgörande betespotential.

Hänglav förekommer i huvudsak i granbestånd i den fjällnära skogen utmed fjällbäckar och dalgångar men även till viss

del i tall och björkskog. Viktig hänglavskog återfinns i huvudsak i och i direkt anslutning till samebyn. Markklaven växer i allmänhet på tallmoar.

Viktiga hänglav- och marklavområden finns;

- **Öster om Stora Blåsjön.** Området består av hänglav på gran och björk och sträcker sig från sjön Lejaren i norr till Våktarmon i söder. Området är **särskilt viktigt betesområde med god tillgång på lav under våren** när renarna återvänt från vinterbetet till samebyn. Hänglaven utgör under den tiden ofta den **huvudsakliga födan för renarna.**
- i **Härbergsdalen-Sjoutnäsetområdet.** Området består av blandskog, björk och gran. Hänglavtillgången är begränsad, dock inte mindre viktig, bl a på grund av stora avverkningar i trakten. Området är **särskilt viktigt betesområde under våren** när renarna återvänt från vinterbetet.
- **söder om Daimasjön/ån.** Hänglaven i området utgör **reservbete under speciellt våren.**
- i **Hök- och Rörvattnet området.** Området består av både häng- och marklav och utgör **särskilt viktigt betesområde speciellt på hösten** men även på våren. Tillgången på lav är relativt god. Lavtillgången utgör en förutsättning för **samling av renarna i området** inför flyttning till vinterbetet. Renhjorden stannar normalt i området på hösten för att söka föda i och med att betet på fjället blivit oåtkomligt. Stor del av området utnyttjas som **uppsamlingsområde** och övernattningsområde.
- i **Stensjöområdet.** Området består av blandskog med björk och gran samt inslag av tall. **Hänglav** återfinns utmed fjällkanten medan **markklaven** återfinns på höjderna. Området **utgör särskilt viktigt betesområde speciellt på hösten** men även på varen då delar av området utnyttjas som **uppsamlingsområde samt övernattningsområde.**
- **runt Fånån.** Området innehåller **marklav** i begränsad omfattning. Området nyttjas till viss del som uppsamlingsplatser inför vinterflytten för renar som vandrat söderut på hösten. Området utgör **viktigt betesområde speciellt på hösten.**
- **Lidsjöberget.** Området består av tall- och granbestånd. Tillgången till **marklav** är god. Området utnyttjas både **höst** och vår och utgör viktig betesmark. En del av området utnyttjas som övernattningsställe utmed flyttleden.

På **vinterbetesmarkerna** utgörs födan huvudsakligen av marklav. Dock utgör **hänglaven även här en viktig betespotential.**

Svåra passager

Alternativ till de svåra passagerna saknas i allmänhet. Det krävs resursstarka arbetsinsatser från renskötarnas sida vid drivning av renhjorden i dessa områden. Störning vid drivningen eller förändringar utefter flyttlederna kan spolia dagar av arbete om hjorden vänder eller sprider sig.

Särskilt svåra passager finns;

- över landsvägen vid Fånåns utlopp i Flåsjön
- vid **Hoverudden**, på grund av dåliga isförhållanden
- mellan **Stornäset** och **Ulriksfors** på grund av trafiken utmed riksväg 88 och järnvägen samt över vattendragen
- söder om **Bodumsjön** och **Näsån**, på grund av flygfält, landsväg, avfallsgrop samt de förhållanden att sjön är reglerad med påföljande issvårigheter
- söder om Bodum, på grund av trafiken utmed länsväg 346 och järnvägen mellan Bodum och Backe
- över länsväg 987 vid Vängelälven

Flera svåra passager utmed flyttlederna finns även vid andra vägar, vattendrag och dylika hinder.

Snölegor

Under högsommaren återfinns renarna på fjälltopparna medan djuren på kvällarna och vid svalt och kallt väder går ner från fjällen till dalgångarna och skogslandet.

Värdefulla sommarvisten, där det normalt finns snölegor, är nödvändiga vildområden för renarna varma sommardagar, undan värme och insekter.

Viktiga snölegor återfinns normalt på följande fjäll;

- Nuorte Jieletje (Lejarfjället), 2 st
- Sielkentjakke, 4 st

Viktiga snölegor återfinns normalt på följande fjäll; forts

- Uredakke, 5 st
- Nuorte Sjnjaptja, 3 st
- Stuore Grute (Mellanskogsfjället), 5 st
- Väirotjakke, 1 st
- Särketjakke, 2 st
- Jalgetjakke, 1 st
- Ertseke, 6 st

3.3 Medlemmar, företag och bosättning

Antalet medlemmar inom Frostvikens mellersta sameby uppgår i dagsläget till 30 stycken. Samebyn består av 6 företag.

Diagram 1: Antal medlemmar i Frostvikens mellersta sameby uppdelade i åldersklasser)

Medelåldern i samebyn är cirka 42 år.

3.4 Kombinationssysselsättning

Medlemmarna i samebyn har i huvudsak renskötseln som sitt arbete och sin utkomst. Under högsäsongerna måste dock ytterligare arbetskraft anställas. Den ojämna arbetsbelastningen under renskötselåret utgör en av svårigheterna med anställd personal. Möjligheterna att få kvalificerad arbetskraft vid arbetstopparna och däremellan kunna erbjuda meningsfull sysselsättning kan vara problematiskt.

Sysselsättningen utöver renskötsel utgörs av framför allt jakt men även fiske i huvudsak för husbehov.

Medlem i sameby äger enligt 25 § rennäringslagen, rätt att jaga och fiska på renbetesfjäll. Därutöver kan genom länsstyrelsens rennäringsenhets försorg, och efter hörande med samebyn, nyttjanderätt till jakt efter älg, ripa m m samt fiske upplåtas med iakttagande av bestämmelserna i 32 § rennäringslagen.

Älgjakten

Älgjakt bedrivs som licensjakt. Samebyn ansöker om gemensam licens för samtliga fastigheter som ingår i samebyns område. Från och med 1988-01-01 skall samebyarnas områden registreras i likhet med privata marker, för att erhålla licens. Vissa upplåtelser sker till fjällägenhetsarrendatorer och övriga arrendatorer.

Samebyn erhåller 50 % av intäkterna från jaktupplåtelseerna. Resterande 50 % går direkt till samefonden.

Ripjakten

Jakt efter ripa och gråfågel (tjäder, orre och järpe) är mycket attraktiv i fjällområdet. Från och med 1990 kan länsstyrelsens rennäringsenhet upplåta jakt efter ripa inom vissa områden. Resterande delar kan samebyn själv disponera och upplåta för ripjakt genom jakträttsbevis.

Fiske

Fiskerätt kan upplåtas till allmänheten sedan samernas rättigheter till husbehovsfiske har tillgodosetts.

Fiskevattnen inom samebyarna upplåtes för allmänt sportfiske genom kortförsäljning, ansökan om särskilt fisketillstånd och arrende.

Fiskekort gällande vatten på renbetesfjäll utfärdas av länsstyrelsens rennäringseenhet och tillhandahålles på vissa andra försäljningsställen. Inom Frostvikens mellersta sameby såldes fiskekort 1989 för Ullersjön, Saljaren med uppströms belägna flyar samt ån ned till Friningen, Friningen samt ån ned till Övre Härbergsvattnet, Lill-Saljaren, Saxvattnet och Baksjön, vatten mellan Saxvattnet och LillDabbsjön samt Värgaren. Från 1992-01-01 ingår även vattnen, som förut söktes särskilda tillstånd på i det allmänna fiskekortet. Rörvattnet-Svanavattnet och mellanliggande vatten, Uretjaure, vatten mellan Uretjaure och Ullersjön-Saljaren, Dårestjärnarna, Rödfjällstjärnarna, ån med flyar från Sipmesjaure till renbetesfjällsgränsen, Daimaån och Bodtjärnen ingår således i fiskekortsvatten.

Arrende är en äldre form av fiskeupplåtelse. Ett arrendekontrakt gäller i allmänhet ett år men kan förlängas att gälla för fem år. Vatten inom Frostvikens mellersta sameby som är upplåtna genom arrende är t ex Middagstjärnen, Blomstjärnen, Rörvattnet, Rörvattenån med flyar, Svanavattnet med å samt flyar. Fiskelöstjärnarna, Valvtjärnarna, Seunen, Svartflyn, Bokulltjärnarna, Nedre Daimasjön, Svan-tjärn, Rabaldertjärnen, Kroktjärnen, Holmtjärnen, Backsjö-tjärnen, Höktjärnen samt Skaltjärnen.

- * Av den totala produktionen av fisk inom fjällområdet i Jämtlands län bedöms den uttagbara deler utgöra 70 procent. Uttaget idag bedöms vara 48 % av den totala produktionen.

3.5 Renhjorden

Enligt 15 § rennärlagen beslutar länsstyrelsens rennäringseenhet det högsta antalet renar - det s k rationella renantalet - som får hållas inom byn. För Frostvikens mellersta sameby fastställdes, enligt lantbruksnämndens beslut 1973-09-19, högsta renantalet till 3.500. Beslutet grundar sig på en tidigare gjord betesinventering.

* Uppgifterna hämtade ur NNV rapport "Fisket i Jämtland och Härjedalen 1986".

(Diagram 2: Antal renar inom Frostvikens mellersta sameby under åren 1981-1988)

Antalet renar låg i stort sett konstant under åren 1981-84. Därefter ökade antalet renar med drygt 1.000 djur fram till 1985 och har därefter ytterligare ökat något fram till 1988.

3.6 Driftsanläggningar

Samebyn har åtskilliga anläggningar nödvändiga för renskötsel, såsom t ex renstängsel, rengården, renvaktarstugor, kåtor, broar och slakteri. För flertalet av anläggningarna ansvarar samebyn själv för drift och underhåll.

Områdena runt anläggningarna utgör ofta viktiga betesområden och trivselland för renarna där betesron är oerhört viktig för renarna och arbetsron viktig för renägarna.

Anläggningarna är i huvudsak belägna inom samebyn.

Renstängsel finns idag;

- utmed Blåsjöälven mellan Lill Blåsjön och Lill Våktaren

Rengården finns idag;

- i Sielken, för kalvmärkning med beteshage
- i Härbergsdalen, med slakteri
- i Stikkenjaure
- i Blomhöjden, med beteshage
- i Inviken, övernattningshage
- i Flodalen, (Harrsjön) övernattningshage
- vid Fånåns utlopp, övernattningshage
- i Alaviken, övernattningshage
- söder om Stor-Vallsjön, övernattningshage
- intill bron vid Näset
- på Jansjövidda, uppsamlingshage
- i Lövberga, övernattningshage
- vid Hössjön, uppsamlingshage
- vid Mårdsjön, uppsamlingshage

Uddar för **kalvmärkning**;

- vid Saljarbarma
- vid Störjareu
- vid Sålejaure
- vid Gransjön
- vid Vallenjaure
- vid Bijje-Krönekenjaure
- vid Rukkesvareutjånne

Renvaktarstugor finns idag;

- söder om Värjaren, utmed Uretjakke
- vid Silken, vid kalvmärkningsanläggningen
- vid Störjaren
- i Härbergsdalen med förrådsbod vid slakterianläggning
- vid Gransjön (privat stuga)
- vid Gunejaure
- vid Hökvattnet- "Hökvattnetbaracken"
- vid Bastunäsklumpen- "Oppotjebaracken"
- norr om Bodberget- IlFemtontusen11
- i Flodalen, söder Harrsjön invid rengärdet
- vid Fånåns utlopp - "Fånåbaracken"
- i Alaviken, invid rengärdet

Kåtor finns idag;

- vid Sipmesjaure (Silken), 3 st
- vid Gransjön, 2 st

Slakteri finns idag;

- i Härbergsdalen, för sarvslakt.

3.7 Konkurrerande markanvändningsintressen

För **Frostvikens mellersta sameby** utgör skogsbruket den störste markanvändningskonkurrenten. Dessutom försvårar vattenreglerna samt trafiken utmed landsvägarna och järnvägarna rennäringens bedrivande i området.

Skogsbruket försvårar eller rent av omöjliggör renskötseln i flera avseenden. Kalhyggen och skogsbilvägar medför dels förlust av renlav samt dels att renarna blir förvirrade och sprider sig över stora områden. Hyggesplöjning förstör betesförutsättningarna genom att stora delar av marktäcket rivs upp och därmed försvinner marklaven. Gödsling av skogsmark medför att renarna upplever laven oaptitlig samt att örterna med tiden tar överhand och marklaven blir obefintlig.

Det moderna skogsbruket splittrar även sönder stora sammanhängande betesområden. Tidigare fina renbetesmarker kan inte utnyttjas idag och renarna tvingas söka alternativa betesmarker.

Fina betesmarker i och i anslutning till samebyn har avverkats vilket har medfört dels att betesförutsättningarna i dessa områden har försämrats dels att renskötseln försvårats bl a vid uppsamling inför vinterflyttningen.

Förlust av renlav utgör ett stort problem. Både vad gäller att finna fullgoda betesalternativ och med hänsyn till att trakterna ofta är svårförnygrade samt lavens långsamma tillväxttakt.

Vattenregleringarna i området har medfört att samebyn tvingas flytta renarna till vinterbetet med biltransporter, speciellt på hösten. Isarna på vattendragen utgör svåra och farliga passager utmed flyttvägarna.

Trafiken utmed landsvägar och järnvägar utgör besvärliga hinder vid flyttningar och inom vinterbetesområdena. **Speciellt besvärlig** är trafiken utmed järnvägen mellan **SorVaugen** (söder Bodum) och **Tåsjöbergs station**. Järnvägen löper här utmed västra kanten på och delvis in i ett vinterbetesområde. Här krävs idag stor insats av renägarna för att kantbevaka renarna vintertid och för att undvika rentågkollisioner.

Konsekvenserna av intrång från konkurrerande markanvändningsintressenter blir att sedvanerättsmarker som inte nyttjas på flera decennier åter måste tas i anspråk för renskötseln.

Vissa problem kan uppstå på vinterbetesmarkerna under perioder då jakt bedrivs inom aktuella betesområden. Detta gäller i huvudsak småvilts- och älgjakten. Konsekvenserna blir att renhjorden skingras och lösdrivande hundar jagar renarna.

3.8 Konsekvenser av Tjernobyl-olyckan

Nedfallet efter kärnkraftolyckan i Tjernobyl drabbade rennäringen svårt. De svårast drabbade samebyarna i Jämtlands län är Frostvikenbyarna och Hotagen. Men även för samebyarna söder därom har olyckan inneburit betydande konsekvenser.

Den svenska staten har dock uttalat att rennäringen skall hållas skadelös. Insatser görs också från statens sida för att så mycket renkött som möjligt skall bli godkänt som livsmedel.

Gränsvärdet för att renkött idag skall godkännas som livsmedel är 1500 bq (bequirell) Cesium -137 per kg/renkött. Cesiumhalten i renarna varierar kraftigt under året beroende på vilken typ av föda renarna betar. På sommaren betar renarna huvudsakligen gräs och gröna växter, vilka förnyas årligen och därmed innehåller relativt låga halter cesium.

Detta betyder att det är angeläget att så stor slakt som möjligt kan tas ut under förhösten då köttet kan godkännas. Staten stimulerar också genom vissa tilläggsersättningar, en tidigareläggning av slakten. Även under vinterperioden kan renköttet godkännas vid slakt, om utfodring av renarna kunnat ske under cirka 2 månader före slakt. Kostnaderna för sådan utfodring betalas av staten. Vid sådan utfodring används både renlav (från Dalarna), hö och kaliumberikat (bentonit-tillsats) kraftfoder.

Frostvikens mellersta sameby utnyttjade vintrarna 86/87 och 87/88 i princip osmittade betesmarker i Älvdalen för att nedbringa cesiumhalterna i renarna. Därefter har utfodring av djuren skett för att bibehålla och eventuellt ytterligare sänka cesiumvärdet i renköttet inför slakten.

4 HANDLINGSPROGRAM OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG FÖR FROSTVIKENS
MELLERSTA SAMEBY

4.1 Utveckling och nyttjande av betesområden i framtiden.

Rennäringen har med åren blivit allt mer trängda från olika håll av andra markanvändningsintressenter.

Stora delar av viktiga mark- och hänslavområden i den fjällnära skogen har avverkats och stora sammanhängande betesområden har splittrats sönder genom det moderna skogsbruket, vägar och vattenregleringar.

Förlust av viktiga lavområden har försvårat renskötseln, speciellt under hösten vid samling av renarna inför flyttning till vinterbetesmarkerna. Renarna har tidigare stannat upp i de närliggande skogsområdena med god lavförekomst och samlingarna har kunnat utföras med få koncentrerade insatser.

Kalhyggerna har inneburit att renarna söker sig längre söder- och österut för att söka föda. Detta medför för renägarna, mer arbetskrävande samlingsinsatser, i och med att renarna snabbt sprider ut sig över stora arealer.

Fortsätter skogsbruket sina avverkningar i det fjällnära skogsområdet kommer renskötseln ytterligare att försvåras. **Renarna tenderar att på hösten söka sig allt längre ner i skogslandet och samlingen inför vinterflyttningen blir svårare att genomföra.**

På våren håller sig renarna kvar i skogslandet långt längre än tidigare bl a på grund av betesbrist i den fjällnära regionen. **Kalhyggerna** har dessutom goda betesförutsättningar med gräs och örter vilket medför att renarna gärna stannar kvar eller återvänder till skogslandet även under sommaren.

Vinterbetesområdena söder om Bodum, som nyttjats de senaste vintrarna, behöver få stå på tillväxt.

Vinterbetesmarker som planeras att åter tas i anspråk de närmaste åren är trakterna runt **Edsele, Helgum, Graninge och Liden.**

Vinterbetesområdet i Stugutrakten förväntas utnyttjas mer kontinuerligt.

Ytterligare **reservbetesområden** utgör trakterna ner mot **Sundsvall.** Dessa marker planeras att inventeras av samebyn inför kommande betessäsonger.

Flyttning av renhjorden till Älvdalen förväntas inte fortsättningsvis göras av praktiska skäl.

En sammanslagning av samebyarna **Frostvikens mellersta sameby och Rattevare sameby** föreslås. Samebyarnas gemensamma resurser skulle därmed kunna utnyttjas effektivare och renskötseln kan bli rationellare i Frostvikenområdet.

Genom komplettering och nyuppförande av anläggningar inom och utanför samebyn kan renskötselns bedrivande underlättas. Bl a planeras skiljningsanläggning, slakteri med kylanläggning, brygga för biltransport, beteshagar och kalvmärkningsgården.

4.2 Utveckling av företagen inom byn

En föreslagen sammanslagning av Frostvikens mellersta sameby och Rattevare sameby innebär att förutsättningar finns för att bedriva en mer rationell renskötsel i Frostvikenområdet.

Samordning och utnyttjande av gemensamma resurser inom de aktuella samebyarna bör medföra att rennäringen kan bedrivas effektivare i framtiden.

Flera aktiva renskötare som medverkar underlättar arbetet vid den dagliga tillsynen av renarna samt vid de arbetsintensiva topparna som slakt, skiljning och kalvmärkning.

4.3 Jakt- och fiskefrågor

Jakt och fiske utgör viktiga komplement till renskötseln. Framför allt vad avser jakt och fiske för husbehov men tidigare i viss mån även för avsalu.

Älgjakten är särskilt viktig. Renägarna i samebyn vill här poängtera att de bäst belägna jaktmarkerna ej får undantas till förmån för t ex kronoarrendatorer eller andra arrendatorer.

Ripjakt utövar medlemmarna i sameby i viss mån själva. Samebyn anser sig kunna överta administrationen av upplåtelser för ripjakt. Detta för att ripjakten ska kunna upplåtas under lämpligare former och i trakter där renarna inte vistas under aktuella jakttider, samt för att behållningen ska tillfalla byn direkt.

Fiskeupplåtelser med särskilda tillstånd på byns husbehovsvatten bör upphöra. Vid upplåtelse av fiske inom samebyn måste samebyns yttrande angående upplåtelseerna beaktas i högre grad.

4.4 Utveckling av renhjorden

En sammanslagning av Frostvikens mellersta sameby och Rattevare sameby med renhjordar är föreslagen.

Detta bör innebära en rationalisering och effektivisering av renskötseln i denna del av Frostvikenområdet. Möjligheter att utnyttja de båda nuvarande byarnas resurser bör bli klart bättre. Framför allt vad avser utnyttjande av de personella resurserna och anläggningarna.

4.5 Planerade driftsanläggningar

Frostvikens mellersta sameby planerar följande åtgärder och investeringar i driftsanläggningar för att effektivisera och underlätta renskötseln inom byn.

Renstängsel mot järnvägen mellan Bodum (sjön Sör-Vangen) och Tåsjöbergs station. Mellan Jansjö statin och Bodum bör stängslet vara dubbelt.

Ett stängsel här underlättar bevakningsarbetet av renhjorden som vistas i detta område vintertid och flertalet kollisionsolyckor utmed järnväg och landsvägen kan undvikas.

Beteshage i Flodalen (Harrsjön)

Kalvmärkningsgården på;

- Oredakke
- Ertsege
- Bastunäsfjäll
- Gakka

Kalvmärkningsgården i dessa områden underlättar kalvmärkningen så till vida att renhjordarna ej behöver drivas så långa sträckor och helikopter- och andra drivningskostnader kan minskas.

Brygga och belysning för pålastning av renarna vid anläggningarna;

- i Blomhöjden
- i Flodalen (Harrsjön)

för att underlätta inför transport till slakt, vinterbete m m.

Transportabel brygga för på- och urlastning av renarna. Detta för att underlätta transporter från och till platser där stationära bryggor ej finns.

Slakteri, kylanläggning och skiljningsanläggning i Härbergsdalen - ny rationell anläggning för vinterslakt.

4.6 Utökat samråd med andra markanvändningsintressenter

Ett fungerande samråd både inom och utanför samebyns gränser efterlyses mellan rennäringen och andra markanvändningsintressenter, framför allt med skogsbruket. Ett fungerande samråd kan resultera i att även mindre planändringar kan ge nog så tillfredsställande lösningar för alla parter.

Skogsbruket

Vad gäller skogsbruket så har skogsvårdslagen (1979:429) en bärande grundtanke att **långsiktigt hushålla med naturresursen skog och skogsmark**. I propositionens specialmotivering till 1 § skogsvårdslagen står bl a ... "skall skogsnäringen verka i **samspel** med andra samhällssektorer". Vidare har **hänsynsregler** utarbetats och **accepterats av berörda parter** vilka återfinns i skogsstyrelsens allmänna råd om skogsbrukets hänsynstagande till rennäringen (SKSFS 1982:2).

Frostvikens mellersta sameby efterlyser hänsynstagande till rennäringen i enlighet med SKSFS 1982:2;

- Fasta, årliga samråd för en långsiktig planeringsperiod
- Undvika koncentration av slutavverkningsytor
- Samplanering i områden med hänglavförekomst nödfoder
- Särskild uppmärksamhet vid skogliga åtgärder i närheten av flyttleder och rastbeten
- Områden runt arbetshagar och samlingsställen undantas från avverkning
- Hyggesplöjning skall undvikas i flyttleder, kring beteshagar och andra tekniska anläggningar

Exploateringar

Vid varje ingrepp i renskötselområdet, som har betydelse för rennäringen, ska konsekvensstudier upprättas på exploitörens bekostnad. Detta för att klarlägga skadan av varje mindre intrång samt den ackumulerade skadebilden som vuxit fram.